

Erre a fickó gyorsabb tempót vett fel, odaért Rolandhoz. A fiú azonban nem tudott értelmesen felelni kérdéseire.

Mind a ketten ide-oda ténferegtek.

A parton is nyüzsgés támadt, páran a vízbe gázoltak, de inkább megálltak, egy kis távolságot tartva az eseményektől. Azt máris mindenki tudni vélte, hogy „valaki a vízbe fulladt”.

A férfit negyedórai kutatás után találták meg nem messze attól a ponttól, ahol utoljára a vízbe vetette magát. Mire kihúzták a vízből, a szíve nem dobogott, szembogarának fényérzékenysége megszűnt. A sebtében érkező mentőorvos is már csak a halál beálltát tudta megállapítani. „Exitált”, mondta, és Roland, aki kicsit odébb, a csúszda feljárójánál didergett, megvonaglott. Tudta, ez az idegen szó a legrosszabbat jelenti, ami eddig történt vele. Minden, amit valaha is tett, látott, gondolt (vagyis az élete), eltörpült és jelentőségét veszítette e hirtelen jött, látszólag szeszélyes halál árnyékában.

Maga elé bámult, az egyforma homokot nézte. Eszébe jutott, amit az apja mindig a fejéhez vágott, hogy mi lesz belőle, egy ilyen gyerekből?!

Suhalydánét bosszantotta ez a keresztretjvény. Honnan a fenéből tudná, melyik magyar sportoló nyert a berlini olimpián úszásban aranyérmet? Abbahagyta a fejtést, legyezgette magát az újsággal. A nap most már a háta mögül tűzött. Ezek jól elmaradnak, gondolt a férjére meg a fiára. De talán nem is baj, ha végre kibékülnek, és szórakoznak egy kicsit együtt. Úgyis olyan ritkán van rá alkalom.

Fújkodta magát, a nyakáról izzadságcseppek gurultak le a mellén, a köldöke felé. Jócskán elmúlt már három óra is.

Láng Zsolt

BESTIARIUM TRANSYLVANIAE

A kígyómadár

Három napon át havazott, és a fejedelmi város befulladt a hóba. István örült a felhők kegyéből rászakadt nyugalomnak. Amióta vízkórság kínozza, legérzékenyebb férfitagjai, úgymint az alsó függők, megdagadoztak, fájdalmasan zsi bongtak, csak amikor fedetlenül heverhettek vízszintesen kinyújtott két combja között, akkor csendesedtek meg. A kandallóban éjjel-nappal parázslott a tűz, a szél sem süvített az ajtók, ablakok hóval betapasztott résein. Bárcsak mindig tél volna, sóhajtotta a Fejedelem, miközben hímtagját lágyan megemelte, és feltámasztotta jobb combjára. Felfedezte, mintha a suvéc király ágaskodna előtte, akit az öreg Bethlen fejedelem táborában ismerhetett meg Krakkóban, a szégyenteljes wielizi csata előtt: vörös ábrázat, nyúlszáj, habos körgallérból kiemelkedő hosszú, inas nyak, kidüllesztett mell és has, és a győzelem üres reményétől felfuvalkodott járás. A tapogatózás, a könnyű, reszketeg érintés röpke élvezetekkel is meg-meglepte, de azért nem vitte túlzásba, nehogy az orvosság túllépjen a mértéken.

Decsi János, az ország legbuzgóbb delátora hihetetlen szorgalommal gyártott jelentéseivel folyvást ostromolta a Fejedelmet. Annak ellenére, hogy Decsi ágyak alá rejtözve, a hálózatok rejtelmait tárta fel körmöléseiben, István beléjük sem nézett, ám gondosan egymásra pakolta a naponta érkező papirosokat. Most azok hátlapjára firkálgatott. A hó alá temetett ország hó alá temetett fejedelme, István. Stephanus. Kanyargatta a betűket. Isti. Aztán, talán mégiscsak a túlfelen emlegetett játszi Venustól ihletődve, lerajzolta suvéc királyát, miközben tettetett szigorral korholta: Sírj csak, sírj, suvéc, lakolsz ám, aki egykor annyit csintalankodtál! Az az ötlete támadt, hogy ha majd elolvad a hó, követséget meneszt suvéc földre, hátha felmelegíthető a régi szövetség. A suvéc meg a francia, és mink! Csak Sapré jelentkezne már, ő nyélbe tudná ütni a dolgot, lévén mestere a diplomáciai öklözőpárna forgasának. De minek várna rá, ő maga is elboldogul. Majd elküldi a szép Bazsányit. Mindazonáltal egyik délutáni ál-mában olyan rettenetes ábrázattal jelent meg előtte a suvécek királya, hogy riadtan felordított, és az álom viszolyogtató képei kitoröltek belőle mindenféle tervet a nyugati szövetségről. Kiverte a hideg, remegett, közelebb húzódott a kandalló tűzéhez. Pedig kint már megenyhült az idő.

A hó hirtelen olvadt el, megáradtak a kanyargó folyók, a vizek percek alatt kiléptek sekély medrükből, mint dicsőségre született elmék, akiknek szülőföldjük silány kuckója nem elég arra, hogy nagyságukat és kiválóságukat befogadja. A fejedelmi palota azonban nem volt veszélyben, István zavartalanul rakosgatta balról jobbra, jobbról balra a suvéc királyt. Egy tomboló szélvihar után megint rettenetes hideg lett, hatalmas jégtömbökbe zárványozódott az ország. A szikrázó napsütésben vakítóan fénylett minden, csak a jég rianásai szabdalták a kísérteties csendet mélyről jövő, fájdalmas hangokkal, mintha a jégbe fagyott lények jajgatása hallatszana. Majd újra meleg köszöntött a vidékre, de most mértékkel, lassan nyalogatta el a fagy erődítményeit. Kiszáratva felszáradtak az utak, közlekedni lehetett, jönni-menni, elindulni-megérkezni. István felkelt, és felöltözött, követeket fogadott, tanácsurakkal tárgyalt, szolgálakat utasított, s csak éjjeleken nyöszörgött bogos ágypárnáit ócsárolva.

Sokszor mérlegelte, hogy a pogány szokást átveve, kivégezti a követeket, hátha elmaradnának egyszer s mindenkorra a végeláthatatlan sorok. Ő lesz a legvérengzőbb és legzsarnokibb uralkodó, akit valaha látott ez az ország. Még Haller Farkason is túltesz, akiről pedig az a hír járta, hogy amikor már nem volt kit felnyársalnia, önmagát akasztotta kampóra. A véres gondolatok megnyugtatták, elaludni mégsem tudott, s ha keménnyé döngölt fekhelyén mégis álomba gyötörte magát, régen eltemetett emberek szellemeivel találkozott, akik szemére hányták bűneit, és feltárták előtte a poklok fertelmes helyeit. A síkátorokban bolyongó meleg tavaszi szél hozza ezeket az álmokat, vélte Bazinius professzor, költöztesd ágyadat ablaktalan szobába. Mindazonáltal ártatlant bélyegzett meg, mert másvalaki volt a ludas.

A kigyómadár Sapré báró beszélő hollójából, abból a vértelen tetemből rágtta ki magát, amelyet Domine Valentine hajított ki a toronyszoba ablakán. Kezdetben csupán féregnyi volt, hizott szitakötőnél alig nagyobb, ám bőséggel lakmározhatván az édes bogárfelhőkben, naponként duplájára terebélyesedett. Kigyótermészetéhez híven ragaszkodva, többször váltott ruhát, s mint piperkóc udvaronc, aki bizalmas barátságba jutván urával, egyre magasabbra hág, egyre gazdagabb és kevélyebb selymekben pompázik, levedlett bőréből az alakzatok és színek elképzelhetetlen cifraságában bújt elő. Ezekben a napokban sűrű rendszerességgel megjelent a fejevári palota kertjében, a nap fénye elől a kibomló falevelek közé rejtözve. Mivel igen falánk állat volt, estére

annyira telítkezett, hogy gyakorta szenvedett bélszorulásban, hanem a természet adta alkalmatosságát, felette hosszú, egynéhány könyöknyi és könnyen kanyargó testét kihasználva, ilyenkor vizet fűjt klistély módjára a maga alfelébe, s a hasát ekképpen megindítva könnyített baján. Görcsöktől szabaduló testének lassú lüktetése apró hullámokban tolta előre a levegőt, a hangtalan és láthatatlan rezgések beszivárogtak mindenhová, még a Fejedelem süketségén is áthatoltak, mert nem a fülén, hanem a gyomrán és a vakszemén keresztül jutottak belsejébe, és föl kavarták álmait.

Az urak közül sokan megirigyelhették volna a kigyómadár sebes növekedését. Aki gazdag volt, még gazdagabb akart lenni, aki pedig túlzott nagyravágásának hálójába gabalyodva, vagy csak saját ostobasága okán, ágrólszakadt földönfutóvá lett, az minden joga áthágyva, vissza akarta szerezni, amije volt. A religiók különbözősége kínálkozott leggyakrabban alkalmas praetextusként. Békési előbb reformáltból pápistává lett, hogy megszerezze unokabátyja dési birtokait, majd visszatért előbbi hitére, hogy a pápista Hagymási Kristófnak, az ország legbecsületesebb, ugyanakkor legtehetősebb marhakereskedőjének ökreit megszerezhesse (a legelőkkal együtt). Aligha számított, ki milyen hiten van éppen, az urak csak névvel tartoztak ide vagy oda, a valóságban semmi religiójuk volt; az elmúlt dicsőség izgatószerit beszívva, a silány jelen sületlenségei közé merülve töltötték napjaikat: a pápistaságból a ceremóniákat és a mennyek országát, a reformátából a gyónás elhagyását, az unitáriából az asszonynepek iránti odaadást méltányolták, sőt a zsidóból is átalvettek hol egyet, hol kettőt, leginkább a szombatot. A pogányok hitéről ugyan ki gondolta volna, hogy egyszer szintűgy számításba kerül. Az ország, bár mindenféle natio religióját receptálta, azonmód a vallások szemétdombja lett: a másvilágra készülők poggyászában egyetlen igaz, Istenhez szóló fohász nem volt; a vallások nem a lélek oltalmazói és támaszai, hanem a hatalom cseles mesterkedésének eszközei voltak.

István álmában egy hatalmas szárnyas kigyót látott. Jó darabig fent lebegett, magasan feje felett, aztán lassan leereszkedett, s mikor már csak a lombok terében volt, a körülötte repdeső madarak ujjongásától kísérve lábai elé zuhant, hogy könnyűszerrel rátaposhatott volna, és száználmasan vonaglott, miközben szájából egy kövecskét bocsátott ki, amely mint a csillag, úgy fénylett. Álmát Bazinius úgy magyarázta, hogy a Társaság, amelynek pecsétjén köztudottan egy szárnyas kigyó diszeleg, támaszért hozzá fog fordulni.

– A többi religio karddal a kézben kiüldözte az országból, de ezt a hajótörést is túlélte. Most visszatérne, és egyedül bölcsességeden és Krisztus-szereteteden múlik, támasza leszel vagy inkább ellensége.

– Mit mond az álom?

– Légy támasza, s drágakövek fénye lesz a jutalmad! – kiáltotta a professzor, és imára kulcsolt kezét mellére szorítva meghajolt, mintha karja korlátján készülné átbukni.

A Társaság papjai visszatértek, de megint csak zavart támasztottak, mert senki sem volt felkészülve fogadásukra, alig akadt szállásuk, ellenben miután alázatos viselkedésükkel sokakat megtevesztve, végül templomokhoz jutottak, addigi szelidségük elillant, szemvillanás alatt úgy megváltoztak, mintha Kírké poharából ittak volna.

Pirinyi Gábor, aki Bethlen János küldöttként sokfelé megfordult, és a portai követség három esztendeje alatt megkedvelte a pogányt, mindazonáltal, úgymond, saját nemzetét sem szűnt meg szeretni, azzal állt István elé, hogy orvosolni a bajokat azáltal lehetne, ha a török torkában élő ország áttérne Mohamed hitére. Két legyet üthetnének agyon egy csapásra: úgymint a vallások örökös szembenállásából fakadó csetepa-

téknak vége szakadna, valamint az országot leginkább fenyegető török vész is elhárulna immár. Hogy mit mondasz? Nem értem. Beszélj a Tanáccsal.

Pirinyi előadta a Tanácsnak is javaslatát, s ott, bár eleinte rossz élcnek tekintették, a pápisták és reformáltak szembehelyezkedését kihasználva, némiképp önmaga előtt is váratlanul, sikerült azt keresztülvinnie. Az unalomból kiemelkedő új kaland lebegett azok szeme előtt, akik körülmetéltették magukat, és azonnal három feleséget vittek házukba. Ilyen még nem volt.

Számos dolgot illetően azonban, például a borívás tiltásában vagy a malachús elvetésében, legfőképp a napi háromszori imádkozás kötelezettségében nem voltak ennyire pogányhitűek az emberek, így aztán nem csodálható, ha a fejedelmi codicillussal behívott térítő dervisek szavára (és most végképp kiderült, mi a kára az országnak abból, hogy nem hallgatott a legbölcsebb tanácsúr, a józan Petri Lénárt grófra) lator népség özönlött be, a leggyávább, legmihasznább, legrútább csőcselék, a pogányság salakja, akinek mersze sohasem volt, hogy igazi csatákban harcoljon, most itt volt, szekereken rabolta az országot, marhákat, méneseket hajtott el. Vérünket oltjuk belétek, hogy egyszer megjelenhessetek Allah színe előtt! A pogányok magva esőként permetezett, teherbe ejtett szolgálólányokat és nemeshölgyeket, ifjú teremtéseket, özvegyeket, szüzeket és fogatlan vénasszonyokat; török ménék magyar kancákat hágtak, ázsiai bikák alföldi teheneket; nem volt menekvés. És eközben égtek a keresztény kegyhelyek, jajveszékelték a férfi nélkül maradt családok. A pogány asszony nép soha nem ivott ennyi vért vére pótlására.

Amikor Istvánnak jelentették, mi történik, megint süketségébe menekült, s a Tanácshoz irányította a sopánkodókat. A Tanács a székelyekhez fordult: keresztényi hitüket szilárdan megőrizték, tőlük várható a segítség; a harcba hívó véres nyársat körülhordoztatta falvaikban. A székelyek felnyergeltek, s csapatokba szerveződve, vérük szokott izzásával máris nyargaltak. De hamar elfelejtették, kit kell a nyársba ültetni, és a régi ellenkezések felelevenítésével, egykori sérelmeik orvoslására, lemészároltak néhány kevély magyar gróft. Látván a dolgok alakulását, újabb ellenfelek kaptak lóra, hogy végre kiokádhassák magukból hegyekké tornyosult vatiniusi gyűlöletüket. Bakó, Horváth, Nagy Bálint, sőt Kapronczai, aki a gerendi báró unokaöccse volt, Szidi János az egyik táborban, Kemény és Kornis a másikban, Szilla Mátyás, Bogner Rudolf, Hosszú János a harmadikban, Huszár Péter, Szilla Gáspár, előbbi édestestvére egy negyedikben. A halottakat a rendszerető szászok temették el. A cigányok már azelőtt lenyisszantották a karokat, szabad tüzek fölött megfüstölték, majd rozoga szekereik derekára kötözték. A levágott fejekből annyi volt, hogy a nagy sár miatt utat raktak ki belőlük a fejevári piacon keresztül.

István Fogarasba menekült, onnan menesztett Sapréért. Petki Lénárt vitte a levelet, amelyben Sapré kancelláriusi kinevezést kap, s vele az enyedi fejedelmi birtokot, de a levélben foglaltakon túl, a kedvező válasz érdekében, a küldönc bármit megígérhetett a bárónak. Petkinek, ahogy Fogarastól Zsombékig le s föl kocsizott a dombhátkon, többször megjárta fejét, mi módon intézze úgy a dolgot, hogy Sapré semmiképpen ne tartson vele: a vén kigyófajzat ne mérgezze az udvar levegőjét, mérgezik azt amúgy is elegen. Petki öreg csontjai meg-megjajdultak a zötyögő kocsiban, és éppúgy jajongott a szíve, ha kinézett az ablakon, és látta a letarolt országot. Fönt, a Homoród mentén, a völgy északi oldalán hatalmas jégtömbök szegélyezték kocsijának útját. A környékbeliek ide jártak élelemért, innen bányászták ki a megfagyott borz, nyúl, őz, medve tetemeit. Ugyanilyen éléskamra most az ország, vélekedett Petki gróf, rájárnak

a potyalesők. S aki ideszokik, azt már fegyverrel is nehéz lesz kiverni – ha ugyan marad még restituáló akarat. Jól ismert falvagnak hűlt helyét találta, s a szanaszét leszúrt lándzsák jelezték, miféle új tulajdonos foglalta le az elhagyott földeket. Csontjai megöregedtek, ereje elapadt, de nem fogyatkozott meg lélekben, bölcsessége pedig egyre nőtt. Talán ő meg az öreg Haller volt az, aki saját végórájának közeledését megérezvén, az önérdekek hitvány sereglétét félretéve, Istenhez közelítő szándékkal szövögette gondolatait az ország sorsáról. De mindketten belátták, hogy bármennyire tisztán látnak is az események kavargásában, amúgy gyengék és tehetetlenek, mert az ifjúságból kivészett az akarat, hiába tanácsolnak nekik üdvös és tisztes dolgokat, a jelzslőt kezébe egyik sem veszi, márpedig az utódok számára is helyesen kellene cselekedniük.

Begördülve Sapré zsámbéki várába, elámult azon, amit látott: a palota szemképráztatóan ragyogó ablakaitól kezdve, a falak anyagán és szokatlan színezésén át, a strázsák, szolgák ruházatáig minden ismeretlen divatot követett; mérhetetlen gazdagságról árulkodott a belső házak berendezése is, amivel a várbeli világ éles ellentétben állt a kintivel. A megszeppent Petki öregkori hallucinációra is gyanakodott, találkozáskor e mennybéli állapottal: sehol egy foghíjas bástyarész, sehol egy hiányzó kő, mutathatatlan a csorbaságban lapuló földi tökéletlenség. Mintha naponta szorgos kezek igazítanák ki az idő rombolásait. Ennek ellenére soha senkit nem látott dolgozni, bágyadtan mozdultak az ajtónyitogató szolgák, nyitott szemmel aludtak az alabárdos strázsák a grádicsok aljában, mi több, lassú mozgással vánszorogtak keresztül az udvaron még a kutyák is. A levegő meleg volt, a hatalmas falak közt szellő sem rebtent, a renyheség mézillatú pora zavartalanul hevert a tárgyakon.

Petki uram három napig időzött a várban, ám hiába próbálkozott a szolgálknál, azok idegen nyelven karattyoltak, és csak fejüket ingatták, hiába állt lesben egész nap, hiába lopakodott ki éjszaka a szobájából, nem sikerült a báróhoz bejutnia. Egyszer látta őt végigsuhanni az udvaron, amint az üveggel fedett kert felé tart, nyomban utánaeredt, ám ezúttal is hiába. A párás kert dús növényzete pompázatosan és bódítóan virágzott, folyondárok szótták be a kerítéseket, néhol áthághatatlanul elállva a finom kavicsal ledöngölt ösvényeket. Egy óriás bokor ágai közül kígyótestű madár lesett ki, szeméből, akárha a pokol páros ablaktáblája volna, sárga fény sugárzott. Petki uram megdermedt e szempártól, haja égre borzadt, ina megremegett, a réműlettől furán szökdécselve menekült vissza szobájába. Eleven rémképek toltak elé, hanyatt dőlt az ágyon, és ütemes szuszogással nyugtatta magát. Megoldozta mentéje zsinórozását, csupasz nyakát dörzsölgette, nehéz, száradó agyag fojtogatta. Surranó hangokat hallott, fel emelte fejét, s azt látta, hogy sápadt fény villan, s szobája máris megtelik sebes szolgál néppel, megszámolni sem tudja, hányan vannak, mint a szél, forgolódnak, minden tárgyat megmozgatnak, majd serényen rá is sort kerítenek. Puha, alig érezhető mozdulatokkal nyúlnak tagjaihoz, levetkeztetik, megvizsgálgatják, nedves kendőkkel alaposan lecsutakolják, mialatt egy kéz hasüregébe is belenyúl, kikapkodja belső szerveit, hogy azok is megtisztulva kerüljenek vissza helyükre.

Másnap hajnalban elcsigázottan hagyta ott a kísértetvárat. A kanyargós kőúton lefelé még mindig a pompázatos bokorból ráleső kígyómadár rémisztő alakja kísértette. Miközben ördögűző imákat mormogott, a valós vidék fölött előbukkanó nap szivárványos ragyogásával igyekezett elfedni a minduntalan eléfurakodó látomást. De a kitorló ragyogás sem tudja elnyelni a gonoszt, amely alkalmasint az eleven szépségből és jóságból gyökerezik, és szívja tápláló nedveit. Mert Isten guberniumában egyként jelen van mindkettő: jó és rossz. Ezért nincs megváltozhatatlan e földön, minden örö-

kös változás alávetette, így volt a régi secullumokban, és így van ma is. És ily okból lehet abban bízni, hogy a bűnök mocsarává tett országban Isten mégis kibontja az irgalom virágait.

Akárha égi jel volna, a falu határában, az egyik oldalösvényről szelid arcú ifjú ugrott elé, a szerzetesek köntösében, arra kérve, vigye magával. Tőle tudta meg aztán, hogy Sapré báró megnősült, minekutána teljesen átengedte magát valamiféle határozatlan szenvedélynek. Senkivel sem áll szóba. Csak saját szolgálait engedi maga környezetébe. A falubelieket már rég elriasztották a báró mesterkedései. A lakodalom is akkor szakadt félbe, amikor a báró, felelni készülődve a sok köszöntőre, egy fedetlen mezduzzalattal kiemelte fogsorát, kipiszkálta belőle a mandulaszemeket, majd visszatette szájába, és zavartalanul beszédébe kezdett. E bűbájosság láttán előbb jéggé dermedtek a vendégek, aztán hanyatt-homlok menekültek haza.

– Kit hozott házába?

De erre a kérdésre a páter nem felelt.

Nem véletlen, hogy itt minden összekeveredik, aki a gonosz szövetségében áll, az összezavarja az emberek esztét, gondolta Petki uram. De a nősülés még a gonosz esztét is széthánytorgatja...

Mielőtt visszatért volna Fogarasba, nyugat felé kanyarodva, saját birtokát is érintette, ahonnan magával vitte Drusiánát, legidősebb lányát, azzal a titkolt szándékkal, hogy megházasítja a Fejedelmet. Szent intenciója lett e frigy. Azt is kiszámíttatta Bazinius professzorral, mikor kell fogannia a fejedelmi utódnak, hogy az a Mars alatt szülessen, miáltal e bolygótól megfelelően megperzselve legyőzhetetlen hadvezér válik belőle, de a Mars a Jupiter házában legyen épp, hogy a marsbélic álnoksága, állhatatlan természete, szemérmetlen és hirtelen lobbanó indulata hiányozzon belőle, a csillagoknak adott égi hatalom úgy intézze, hogy igazi kormányzóvá nevelkedjék, aki kivezeti népét a bajból – okosság, tekintély és gazdagság dolgában felülmúljon mindenkit. A tanácsurak vélhetőleg egyetértettek a rokoni összefűződéssel: jobban járnak mindannyian, ha a Fejedelmet Petki köti gúzsba lánya által, s nem valamelyik humo novus keríti akarata bűvkörébe. István azonban visszariadt a szószátyár női személytől, mogorván és tartózkodóan viselkedett vele szemben, azaz került bármiféle kontaktust; csupán egyszer szólt hozzá, akkor is a durvaságig nyersen: Drusiána minduntalan belekotnyeleskedett a férfiak beszédébe, István haragosan ráripakodott, hogy az atya gyermekének a Tanácsban hallgass a neve, kiváltképp, ha lánya.

Petki egy ideig mégis remélte, hogy lassan-lassan István szívébe lehet cseppenként annyi vágyakozást csepegtetni, hogy ha nem is valódi szerelemből, legalább az unalom és magány dohos kamráiból kikiváncozva, feleségül vegye lányát. Szerette volna, ha Drusiána, láthatólag elriadván a Fejedelem illetlen mordulásaitól, nagyobb vonzódást mutatna, előhíva a másik bátorságát, mert a szerelem természete is valamiképpen olyan, mint a hollóé, aki mindaddig nem ad enni a fiainak, amíg feketedni nem kezdenek, és így a feketeségről kezdi ismerni, hogy azok a tulajdon fajtái lennének. Drusiána apja szándékait vakon követte. Ha apja azt mondja, lopózzon meztelenül István szobájába, megteszi. De Petki nem akarta póri immoralitással behálózni fejedelmét. Isten intézze azt, amit amúgy is neki kell megkötnie. Várt.

Kornis Zsigmond valamiért küldetett fejedelmének két agarat, Hóka és Kormos nevéket, s annak ellenére, hogy István sohasem kedvelte az állatokat, kiváltképp Hókát igen apolgatta. Éjszakánként megengedte neki, hogy hálólárában maradjon, amit az eb azzal hálált meg, hogy nedves, hús nyelvvel végignyalogatta gazdájá megduzzadt tagjait, felitatta a kinok párlatát. A tavasz a beteg testében fakadó vizeket is meg-

árasztotta, a fájdalmak keservesen kínozták, elfonnyasztva a gyógyulás reményét. Ám csodás fordulattal állapota javulni kezdett, mintha az eb nyelve lassan-lassan kiszivná belőle a kórt; kisvártatva visszaállt minden a maga méretére, miközben, a feltételezéseket igazolva, a duzzadás tünetei az állaton jelentkeztek. Egyik este a kutyákra ügyelő legény a pincéből borzalmas vinnyogást hallott, de mire leért, Hóka vigasztalanul kimúlt, feltépett gyomra, lerágott jobb lába mutatta borzalmas kínjait.

A tavaszi depresszióból kilábaló Vencel püspök a hűtlen, hitét eldobó népen bosszút álló égi haragot látta a pusztító természetben. A bűnök komor magnanimitása az egekig felcsapott. A megbántott keresztény Istent miként lehet kiengesztelni? Istvánon kérte számon a dolgot, ő volt az, aki erre az ördögi expedícióra indította az országot. Ézsaiás prófétánál megíratott: Gyermekfejedelmeket ad nektek az Úr, és asszonyok uralkodnak majd rajtatok, amivel világosan megmondja, hogy semmi keményebb csapás nem érheti az országokat, mint az ostoba és nyafogó fejedelem.

Maros-Vásárhelyen országos gyűlést hívtak össze, és az elszaporodott tetvekből vagy, miként azon a vidéken mondták, szőke marháktól kínoztatván, órák alatt meghozták döntéseiket. Pirinyi, aki a rossz tanácsot is adta, de most tagadott mindent, s egy nyomban hazudott vele a többi tanácsúr is, holott valahánynak voxa áldás volt a pogányosodásra, abban járt közre sikeredéssel, hogy letegyék Istvánt a fejedelemségből. Előbb Bazsányit akarták méltóságra emelni, de időközben megérkezett Pázmán követ: nem kell németbarát fejedelem, mert az minden magyarnak rosszat tesz. Nekünk, úgymond a tekintélyes Pázmán, most elégséges hitelünk van a római császár előtt, de az csak addig durál, mígnem Erdélyben olyan fejedelem székel, aki maga mögött tudhat a rómaival mérhető hatalmat, azontúl mindjárt gallérunk alá pök a német, akár pap, barát vagy akárki más legyen. Mindezt mérlegelve ugyanakkor attól sem fosztván meg magukat, hogy borsot törjenek a pápista Pázmán orra alá, megválasztották Rédei Pált, akiről tudták, hogy a török támogatását élvez, ugyanakkor rártart reformáta hívő.

Az urak, bevégezvén a vásárhelyi tanácskozást, siettek Fogarasba, de már útközben eldöntetett, hogy kedvezőbb volna, ha István, az ország, belevéve Magyarhont is, leggazdagabb főura, akinek jövedelméből él a hadsereg, a papság, a közhivatalnokok serege, akinek pénzéből tartatik fenn az ország működése, mégis maradna; nem úzték el, mi több, megerősítették a fejedelemségben.

Ezzel egy időben Szebenben viszont az oda érkező székely és szász nemesek, engedve a német követelésnek, Lues Jánost, egy nem túl ékesszóló szász papot választottak fejedelemmé.

E perctől kezdve senki sem tudhatta, kicsoda a valódi fejedelem. Mégsem dőlt össze az ország, mi több, egy darabig megint nyugton volt; ahogyan ugyanabban a faodúban kitelel a mókus meg a vipera s a denevércsalád, egymásban kárt nem téve, elevenen és békességben kitavaszdva, ugyanígy volt ebben az országban is. A dolgot persze az is könnyítette, hogy a három fejedelemnek ugyanaz volt választott Tanácsa – Barcsai, Petki, Haller, Szász Jonatán, Gerneszegi, Naláczi, Bazsányi. Ha a német kérdezte, Lues, ha a török, Rédei, ha egymás között voltak, István, e gazdag földesúr volt az ország feje. (Simon Márton, egy közönséges rablólovag, akinek számottevő vagyona, de semmi becsülete nem volt, magát akarván fejedelemmé tenni, összehívott még egy országgyűlést Kászonba, de saját emberein kívül nem érkezett más, így kierőszakolt tisztét voltaképpen senki soha el nem ismerte. Decsi persze neki is küldözgette delátióit.)

Míg a férfiak az országos bajokkal bíbelődtek, Drusiána felettébb unatkozott. Egyetlen vigasza volt: Péter páter, e hallgatag, de mulatságos férfi, akit apja Zsombékról hozott magával. Petki azt remélte, egyszer megered a csuhás szava, és kipakol Sapréről. Amikor azonban a báróra terelődött a szó, Péter szelíden, de állhatatosan összepréselte ajkát, elnémult, ahogy csak egy szenvedő, csalódott férfi tud hallgatni. Ez keltette fel Drusiána kíváncsi ösztöneit, kisajátította őt magának, házi papjává avatta, neki gyónt meg, őt rendelte magához, ha rossz álomból riadt, érte szalasztott, ha testi kínok törtek rá. Egyik éjszaka karjában csempészte át saját hálólhelyére, és a páter reggel arra riadt, hogy nincs joga többé magára ölteni szerzetesi gyapjúcsuháját. Nyugodtan felvehetted, dohogta családottan Drusiána. Kis bajuszkája haragosan sötétlett orra alatt. Nem volt szépek mondható, termetre igen erős, arca túl szigorú, bár formás, ám apjaura, akinek fiúgyermek nem volt, sok mindenre megtanította, tudományra, beszédre, amitől látványos biztonsággal járt a világban; tudott ijjal és muskétával bánni, ismerte a paripák viselkedését, a csikók ellésénél segédkezett, értette a deák szót és írást, s noha unta, számon tartotta a politika fejleményeit, tisztességgel megállta helyét a férfiak között, soha nem tévovázott, kemény volt és szigorú; de egyszer csak különös ígézet kerítette hatalmába, és addigi biztonsága, lényének határozottsága az ígézet meredélyébe szakadt, ő pedig aggodalmaskodva kezdte bizonygatni maga előtt, hogy testül-lelkestül mégiscsak nő, és egykori határozottságával döntötte el, hogy szüzességet habozás nélkül a pokolba hányja. Úgy bánt a páterrel, mint egy csetlő-botló csikóval, nyalta-falta, ajnározta, miközben a kései ébredés hevében verejtékezett, és türelmetlenül szuszogott. A páter nem mert lázadni, megrettent a lány testi erejétől, bujkált előle, de hiába rejtőzött gyíkok módjára a bútorok alá, Drusiána megtalálta, és könyörtelenül vondoza magával. Amikor Petki, megundorodván az udvar restségtől, a mihaszna uraktól, akik meggondolatlanul pattognak csupán, és többször esküdtek hűséget és pártoltak el egyazon minutumban, hogy akár egyik, akár másik hatalom leereszkedjék, és megbocsásson nekik, megcsömörlötten fogta magát, lányát és szolgálit, és visszatért Küküllővárra, majd onnan is tovább, hogy többé be se jöjjön az országba, Drusiána szijat kötött Péter nyakába, nehogy útközben elszökjön mellőle. Szebenbe mentek, onnan Tövisre, majd Enyedre, aztán Torda következett, Gerend, ahol Jósika Istvánnál töltöttek egy hetet, onnan indultak Kolozsvárra, Haller István Almása, Zilah, Somlyó és Nagykároly felé. Kolozsváron történt, hogy egy templom mellett elhaladva, Drusiána sodrából kikelve, bestyézni kezdte az ifjakat megrontó csuhásokat, akiket nem lehet eltávolítani az országból. A páter, elmerülve régi kóborlásainak fájdalmas emlékei közé, úgy tett, mint aki nem hallja a szitkokat, ám váratlanul felemelkedett, a nagy lelki felindultságtól elsápadva megálljt kiáltott, mire a kocsis visszarántotta a lovakat. Péter egyetlen mozdulattal letépte nyakáról a szijat, kiszállt, sorra lehúzogatta a ládákat, feltépte valahány fedelét, és hang nélkül, de a gyűlölettől remegő kézzel mindent földhöz vagdosott, ritka üvegkupákat és drága német tálakat, cserépkorsókat és mázas fazekakat, ami pedig törhetetlen volt, azt összeszaggatta és megtaposta. Még a párnákat is sikerült széttépnie, szállt a pihe, mintha havazna. Bevégezve pedig mindezt, az elképedt és végre elnémult lányra egyetlen pillantást sem vetve, kimért léptekkel elindult az ellenkező irányba.

István gyógyulása után is leginkább karosszékeben bóbiskolt, s a férfifüggők babusgatása helyett most orrát piszkálgatta. Amit orrából sikerült kitararitania, azt a szemközi falra fricskázta, oda, ahol hiányzott a faborítás. Orrának érzékenységét gerjeszt-

ve, morózussá vált, de a kifricskázott száradmány nedves végével oly pontosan tapadt a többi mellé, egyre vastagítva a múlt rétegeit, hogy a pontos célzásoktól megnyugodott. Kicsi, leolvasható dombormű keletkezett amott, egy gyermekfejforma, a mélyre temetett vágyakozás fattyú jelével.

A szász pap, Lues János szebeni házába vonult vissza. Őt sem érdekelte a politika, inkább festegetett. Egykoron Németalföldön is megfordult, hol megismerhette, miként válnak a festők a városok krónikásaivá, megfestve nemcsak a polgárok arcképét, hanem az utcákat, sikátorokat, folyópartokat, piacterek hajnali sürgés-forgását is. Megirigyelte tőlük a pillanat ily módon való birtoklását, s a magával hozott receptek szerint keverve a festéket, különös hajzatú ecseteivel munkához látott. Többtucatnyi tabló rögzítette Szeben életét, mindazonáltal a festő reménye, hogy ily módon tárja a maradékai elé életének eseményeit, nem teljesedett be. Senki sem értékelte munkáit. A képek sorsa az lett, ami a legtöbb tárgyé, ha nem olvad be környezetébe. Barcsai Miklós jó pár emberöltő múltán megpróbálta elképzelni, milyenek lehettek ezek a képek, és olyannyira sikerült neki, hogy a restituált tablókat jó pénzért árulhatta a németek országából érkezett idegeneknek, míg rá nem jöttek a hamisításra. István domborműve viszont sértetlenül fennmaradt a mészrétegek alatt.

Rédeit épp menyegzőjéről, két tánc között ragadták el a fejedelmválasztók, s tettek meg fejedelmükké. Amikor triumfussal visszatért, és miként a szokás és az illendőség diktálta, legalább egy hétig akarta tovább ropni a táncot, nem mulasztva el, hogy közlakomát is adjon, néhány látványosságot is rendezzen, versenyt nyilazzanak, a közös öröm kimutatására alkalmas mulatságokról gondoskodjon. Ezenközben portyázó talpasai, akik az ő zsoldjában álltak régóta, mit sem tudva uruk előmeneteléről, próbára tették szerencséjüket, és egy gazdagon megterhelt török karavánt szélében-hosszában elpusztítottak. Ferhát basának egyik fia, számtalan pereputtya esett áldozatul, amit megtudva, éktelenül felbőszült, és mivel nem maradt titokban, kik követték el a gaztettet, haragos, fenyegető üzenetet küldött Rédeinek, aki azt átvéve holtelevné vált. Azonnal félbehagyott minden mulatozást, s tüstént le akarta törölni valamivel ezt az okatlan bélyeget magáról. A házasságát is kedvezőbb ómennel akarta ékesíteni. A török szemében mihaszna Lues Jánosra esett választása, ám mivel Szeben messze volt, inkább Lues szövetségését, a székelység elkényeztetett kapitányát, Baczó Mózeszt rohanta le. Baczó ellen tudott volna állni, ám Rédei éppenséggel a székelyek gyakran emlegetett furfangjával élve, föld alatti aknákat ásatott, s mintha csak a föld túlsó feléről érkezne, fényes nappal betört a Jófíú erődbe, puskatúzzal szétzilálta a háttal álló védőket, majd karddal, pallossal, szablyával megvágta őket, egyet sem kímélve. Baczó szép fejét elküldte a pasának, magyarázkodások közepette, engesztelésül.

E hír kézhezvételekor, nem tudni, kire vagy mire gondolván, István azt találta mondani, hogy úgy kellett, mire a fejedelmi szentenciáról értesített székelyekben bizonyossá lett, hogy István, örökös ellenségük, a Vidrányiak kegyetlen kiirtója állt ezúttal is a háttérben, és a legsötétebb átkokat szórták fejére, megesküdvé, hogy véres bosszút állnak testvérük galád módon megesett halálán.

Az országból távozó Petki Lénárt megállt a meszesi tetőn, és visszatekintett. Előtte meredeken lefutó hegyoldal, itt-ott a mészkőnél világosabb dolomitsziklával pettyezve, lent a Kraszna ezüstkanyarulata, a meder oldalát képező csillámpala fallal, amelyben egykor sok aranyat találtak. A patak túloldalán kezdődött a részben őserdővel, rész-

ben füves mezősséggel borított almási fennsík, s ott, ahol a havasok láncolata kezdődött, hegyes sziklagúla emelkedett ki az erdők lombtengere fölé, s annak tetején sok-sok mérföldről is jól kivehetőek voltak az almási vár zömök tornyai. Sötét felhők gomolyogtak az égen, sárga lángnyelvek cikáztak, tompa dörgés hallatszott: vihar készült. Petki térdre omlott, s búcsúképp imádkozni kezdett. Hálát adott Istennek, hogy épségben kivezette őt és családját e pusztuló, bűnös vidékről, de aztán könnybe lábadt szemmel könyörgött, oltalmazza meg az országot a további romlástól. S ott nyomban előhozatva levelesládáját, üzenetet írt a honn maradt Haller Istvánhoz: interveniáljon a Fejedelemmel, aki ne fordítsa elméjét másra, bár kicsi az ország, de Isten kegyelméből hegyek bevehetetlen védfala övezi, és az írásokban számtalan példát találunk arra, hogy holmi törpe, eszét arra használván, miként diadalmaskodik óriásokon. A kicsi egér is legyőzi a félelmetes sárkánygyikot, mert amikor a sárkány a víz szélén alszik, olyankor az egér a maga testét híg sárral bevonván, hogy jobban csúszhasson, a sárkánygík torkán hirtelen lesuhad, a hasába megy, és ott erősen kezdi beleit rágni. És a gyík hiába veszi észbe a veszélyt, kinjaitól csapkod, futkos, hol a víz mélyére fúrja magát, hol a szárazföldet veri farkával, már semmit sem tehet, a kicsi egér vigan lakmároz májából, míg a gyikot megölve, tele hassal, győzelmesen ki nem száll. Akkor annak tojásait egytől egyig összerontja, és édes liktáriumként felhörpinti. *Applica törökre, németre.*

Miközben ezeket diktálta, a felhőtenger kettévált, és előbukkant a napsugarak be-
ragyogta égbolt. És a fényben egy kiterjesztett szárnyú aranymadarat látott lebegni, mely úgy körözött az alatt párálló ország fölött, mintha fészket vigyázná a magasból.

Petki levelével egyszerre érkezett az agg Hallerhez Pázmán kardinál újabb követe. A kardinálnak elege volt a totojázásból, szigorúan kérdezte, hol marad az ország gyep-
lőjét erős kézzel tartó fejedelem, akinek megválasztását előbbi levelében szorgalmazta. A tanácsúr gondterhelten vakargatta szakállát. A nemesek regestrumából az írkok egymás után húzták ki a neveket: Békési Gábor elesett, Székely Mihály, Veselényi Ferenc, Borbély György török fogságba került, Balog Barnabás szintén elesett, Bornemissza János, golyó találta, Rácz Pétert a német kaszabolta le, Lázár István, Károlyi István, Király Albert, Kende Péter, ezek is elesetek, Dercsényi Tamás, Kerekes Mátyás tatárok fogságában, de remény sincs, hogy valaha is kiválthatják őket, mert családi birtokaik török kézen, igen csekélyke vagyonuk maradt, Kendi Gábor, Bogáti Boldizsár, Sügér János, Süveg Albert, Ravazdi György, Kovacsóczi István és Farkas, Vidrányi György és Zsigmond, Forró János, Nagy Pál és a többiek a sok-sok belháború áldozatai, és még megannyi jeles és drága életű nemes magyar úr, és akkor nem történt említés a szász vagy a székely veszteségekről. Maga Haller is betegágyából kelt ki, a Vargyas és Olasztelke közti száldobosi határból hozatta cserépkorsókban a savanyúvizet, azzal folytatta a kurátiót, de érezte, mégsem fog meggyógyulni. Ki legyen az?, üzenté vissza Pázmánnak. Nem bánom, maradjon István, válaszolta az öreg kardinál.

Haller nyagगतására István visszakészült a királyi székvárosba, Fejérvárra, s ha már úton volt, mégiscsak szükségesnek látta, hogy Saprét felkeresse, hátha ráveheti, hiszen nemrég hűséges embere volt, hogy vele tartson, és miként annyiszor, egyenesbe állítsa a dolgok menetét.

Meleg májusi napok következtek; a kevés kísérettel úton levő István gyermeki ug-rabugrával kergette a lepkéket. Behatolt a legkisebb és legeldugottabb völgyek mélyére, és amikor a tiszta vizű patakokban megpillantotta a piros pettyes pisztrángokat, két szolgáját menten visszaküldte alkalmas felszerelésért, ő maga pedig tábort üt-
te-

tett egy három oldalról friss lombokkal bekerített völgyben. Halászott, és jóízűeket lakmározott, bölénybőrön aludt, elfeledkezett mindenről. Élénk jókedve áttörte a gondok falát, és elmosta az országos ügyek megoldatlansága miatt érzett lelkiismeret-furdalás összes gyötrelmét. Megtanulta maga tisztítani a halakat, sőt odáig jutott, hogy elkészítésüket is egymaga végezze, és variálva a különböző recepteket, mindennap új fogásokkal örvendeztette meg magát. Igaz ötletességgel pácolta a hal húsát, és gombás sültje a leghíresebb szakácsokéval is felvehetne volna a versenyt. Különösen büszke volt a vadcsomborral és erdei kaporral ízesített nyers fűrjtojással és szalonka mellével solidált pástétomára, amelyet szavak hosszú sorával dicsérgetett háziszolgái előtt. Az erdei kaportól arca kipirult, izmai megkeményedtek. Ezt a növényt gyűjtötték a pásztorok is, mert szerkenti a teheneket, egyetlen veszélye, ha mértéktelen mennyiségben rágcsálják, mert a tehenek tőgye szétröbbran a bőséggel meggyülemlett tejtől. Gyermeki örömök közt élt, madarakra lövöldözött, málnát szedett, sugárzott belőle az életkedv, hallását visszanyerve, a lombok közt trillázó madarakban gyönyörködött, csámcsogva falatozott, és nem váltott köntöst, ha leette magát. Az örömök mennyei díszletei között olybá tűnt neki, hogy már régóta halott, és Isten kegyelméből e kies völgybe bebocsáttatott, ahol egészen másképp mérik az időt. Pedig a halál, bár ott gubbasztott maga is e kies völgyben, még nem jelentkezett érte.

Az aggodalmaskodó Pázmánt, illetve követeit nem jó szívvel fogadták az új kálvinista és unitárius urak, reformáta gyomorral utálták a harcos pápistát. Amikor napvilágra került, hogy mégiscsak István maradását erőszakolja, az annyi veszély között megőrzött szabad választás jogán esett csorbát kiáltva, valójában a hármasság kínálta előnyöket féltve, alantas praktikákba kezdtek. A legbelsőbb udvari környezetben is akadt egy elvakult emberük (neve már rég homályba veszett), aki a bosszúra szomjazó székelyek unszolására kiadta, merre időzik nyári táborozásban a Fejedelem.

István rosszul aludt; álmában két borsószemnyi vörös golyóbis elől menekült, árkon-bokron keresztül, fogyó kitarással. Felriadt, kilépett sátra elé; már reggel volt. Kint senki, kihuny a tűz is, hiába kiáltozta a szolgák nevét, válasz és visszhang nélkül elnyelődött kiáltása. Rettenetes magány szakadt rá, megpróbált minden gondolatával, emlékeinek darabjaiból, a képzelet engedékeny kiigazításaival megidézni valakit, valakit elérni, valakihez eljutni, de senkit sem talált. Sem asszonyt, sem gyermeket, sem egy húséges férfit. Rádöbbsent, ezekben a napokban semmit nem kapott vissza: nem a gyermekkor gondtalansága várt itt rá, hanem egy rafinált csapda, és a gallyak közt hálóikat gyártó pókok saját fonadékaikon túl mást is köréje fontak: a magány elszakíthatatlan hálóján beszótték az utolsó kijáratot is. Mint a veszélyt érző állat, még mindig az eleven álmoképek hatása alatt, úgy, ahogy volt, egyetlen pokrócba bugyolálva, átszaladt a tisztáson, és egy sűrű, jól eldugott lombszakadékba rejtőzött, onnan lesve, mi fog történni. Bazinius álmofejtéséből merített okoskodással igyekezett álmából kiolvasni jelen fenyegetettségének természetét, bár nem értette, miért félt annyira a golyócskáktól. Egy tuskóra hajtotta fejét, és elszenderedett. Ezúttal napfényes ligetet látott álmában, s a liget levegőjében egy aranypikkelyű hal úszott keresztül; arca előtt megállt, ő mézbe mártott kenyérdarabot adott neki, mire a hal megengedte, hogy megcsókolja. Amikor felébredt, még sokáig maga előtt látta a gyönyörű testet, amint kecsesen hullámozva szeli a levegőt. Szemét lehunyta, és visszaaludt.

Majláth Pál legidősebb fia, aki szintén Pál volt, három társával kereste a sátrából elillanó Fejedelmet. A megvásárolt lakájok azt vallották, s ezt ki nem hűlt fekhelye is

elárulta, István alig hagyta el táborát. A merénylők egy ideig lesben álltak, hátha visszatér; végül a déli órákban nekiindultak.

Az ifjú Majláth Pál grófi ágból származott, anyja is előkelő személy, Vidrányi Zsigmond lánya volt, mindazonáltal tékozlásai miatt vagyontalan, kised nemessé degradálódott. Szakajtónyi mosdatlan kölyökkel, elnyűtt asszonyával, néhány szolgájával, cigány pecérével élt egy roskatag udvarházban, minduntalan vágyakozva az ősei révén őt megillető társaságokba, ahová ha bejutott, vitézségéről költött mesékkel toldozta-foldozta szakadozott hírnevét. Vitézsége a valóságban azonban szintúgy üres tārházát mutatta, mindenhol társai, a vele tartott három székely hadnagy mögött csörtetett, onnan adta utasításait. Székely népünk nemes vére kiált bosszúért!

István a tuskó mellett feküdt furcsán kibicsaklott nyakkal, szeme fénytelenül meredt az égre, mintha a fák összehajló koronája között kibukkanó égdarabon lebegő báránnyelűkön függene. Majláth távolról érdeklődött, mi történt, majd a hadnagyok biztatására odalépett, és egy kardszuhintással lefejezte a holttestet. A nyakból nem folyt semmi vér, így még mindig tisztán látszott a törzsen maradt nyakperem felszínén két világító vörös pontocska a kidudorodó gége tövében. A levágott fejet ifjú Majláth Pál a tetemről lerángatott pokrócba tekerte, s már indult vissza, amikor a bokrok aljában észrevette a kígyómadarat. Mozdulatlanul hevert, két karika szemében a sárga fény kihunyott, fakó, elszíntelenedett teste akkorára puffadt, mint egy vizestömlő. Majláth szórakozottan belesúrta a kardját, mire a tömlő pukkanva szétspriccelte István kaportól megédesedett véréét. A férfiak szentséggel ugráltak félre, a Fejedelem legutolsó gáztettét látva a dologban.

Majláth Pál otthon kigöngyölte a fejet, kiborította az asztalra. Népes családja épp vacsorázott, főtt kölest ettek zsírral és hagymával. A gyermekek a fejre meredtek, elnémulva bámulták, iszonyodva és vágyakozva.

A fej nélküli testre a sűrűben bőklászó kósza tatár horda nyilasai bukkantak, és valami okból Sapré báróval azonosították. Mivel érzéketlen tetemét hiába sanyargatták volna, lelkén álltak bosszút: hogy soha ne tudjon megnyugodni, a törzset felvitték a Kristályhegy hóval fedett csúcsára, ahol mindig olyan tisztán szikrázik az ég, hogy nappal is láthatók a csillagok; ahová reszketve közelít a lélek, ahonnan fogvacogva rohan le. (Évszázadok elmúltával is, amikor augusztus derekán megfordult a szél, és a tél közeledtét jelezve, a hegy felől kezdett fújni, a völgyben lakó gazdák váratlan öröme a tehenek rég nem tapasztalt bőséggel kezdtek tejelni.)

Az ország e zavaros idők után szintúgy nem lelt nyugalmat sok-sok emberöltőn át. Ahogyan az út mellé vetett borsót mindenestül megszagatják, úgy a boldogtalanságra jutott országot a magánál szerencsétlenebbek is megcsúfolják, mi több, kik azelőtt tisztelték, azoknak is rút szájuk nyílik.